

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Adam Bodnar

VII.552.2.2015.AL

Warszawa, 26.10.15

Pan

Władysław Kosiniak-Kamysz

Minister Pracy i Polityki

Społecznej

ul. Nowogrodzka 1/3/5

00-513 Warszawa

Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę na przypadki naruszeń praw wychowanków w Specjalnym Ośrodku Wychowawczym w Zabrze, które ujawniły kwestię **braku odpowiedniego nadzoru nad ośrodkami, w których przebywają dzieci objęte pieczęcią zastępczą i wymagające specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania.** Rzecznik skierował w tej sprawie dwa wystąpienia do Ministra Edukacji Narodowej (kopie wystąpień i udzielonych na nie odpowiedzi pozwalam sobie przesłać w załączeniu), w których podkreślono, że obecnie rodzaj i zakres nadzoru nad ośrodkami zależy od formy prawnej, w jakiej działa placówka. **W efekcie, ośrodki działające w ramach systemu oświaty mogą nie podlegać skutecznej publicznej kontroli w zakresie niezbędnym do zapewnienia ochrony praw dziecka.**

W piśmie z dnia 4 lipca 2014 r. Pana Tadeusza Sławeckiego, Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej, podkreślono, że *„specjalne ośrodki wychowawcze prowadzone są dla dzieci i młodzieży, które wymagają stosowania specjalnych oddziaływań wychowawczych, pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęć rewalidacyjnych ze względu na występujące niepełnosprawności lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym. Specjalny ośrodek wychowawczy zapewnia wychowankom realizację obowiązku szkolnego i obowiązku nauki poza ośrodkiem. Natomiast specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze prowadzone są dla dzieci i młodzieży, które wymagają stosowania*

specjalnych oddziaływań wychowawczych, pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęć rewalidacyjnych ze względu na występujące niepełnosprawności oraz które z powodu tych niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania”.

Należy wskazać, że do placówek systemu oświaty, którymi są specjalne ośrodki wychowawcze oraz specjalne ośrodki szkolno - wychowawcze przyjmowane są dzieci na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydanego przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, oraz zgodnie z decyzją ich rodziców (opiekunów prawnych), którzy mają prawo do wyboru formy kształcenia swojego dziecka, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.). Ośrodki te są typem placówki oświatowej (tak jak np. przedszkola i szkoły), pełnią zatem przede wszystkim funkcje oświatowe. Mogą sprawować opiekę nad dziećmi całodobowo (internat), ale jest to działalność podporządkowana funkcjom edukacyjnym (ma zatem zapewnić realizację obowiązku nauki i nie jest samoistnym celem). Do placówek trafiają dzieci ze względu na swoje szczególne potrzeby edukacyjne (np. dzieci niesłyszące, niedowidzące), a nie ze względu na swoją sytuację rodzinną (do placówki uczęszczają dzieci niezależnie od tego, czy są wychowywane przez rodziców, czy w instytucji sprawującej opiekę zastępczą). Dzieci uczęszczają zatem do ośrodka, jeżeli potrzebują nauki dostosowanej do ich indywidualnych potrzeb, a nie wtedy, gdy państwo ma obowiązek zapewnienia im opieki i wychowania. **Nadzór nad placówkami sprawuje właściwy miejscowo kurator oświaty. Zakresem nadzoru objęta jest jednak przede wszystkim działalność oświatowa. Nadzór nad działalnością opiekuńczą i wychowawczą jest ograniczony – placówki oświatowe nie pełnią funkcji opiekuna prawnego uczniów, a wszelkie oddziaływania wychowawcze mogą stosować wyłącznie w porozumieniu z rodzicami dzieci. Uprawnienia te mogą jednak nie być wystarczające do stwierdzenia uchybień w wywiązywaniu się instytucji publicznych z funkcji opiekuńczych.**

Z kolei w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywają dzieci i młodzież na podstawie postanowienia sądu rodzinnego o umieszczeniu dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, zgodnie z przepisami ustawy z dnia z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 332 ze

zm.). Placówki te nie są elementem systemu oświaty. **Są one nadzorowane przez wojewodę** (art. 122 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), **a nadzorem objęta jest całość działalności ośrodka**. Kompetencje wojewody są dostosowane do celu nadzoru nad placówkami opiekuńczo-wychowawczymi – to znaczy ochrony praw dzieci pozbawionych opieki rodziców. Kontrolą objęte jest w szczególności przestrzeganie standardów opieki i wychowania, działania placówki na rzecz utrzymania przez dziecko kontaktów z rodziną, zaspokajanie potrzeb dziecka i respektowanie jego praw, przestrzeganie przepisów określających zasady działania placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Pomimo różnic formalnych, w praktyce oba typy ośrodków mogą pełnić takie same funkcje – to znaczy mogą sprawować opiekę nad dziećmi potrzebującymi specjalnych metod wychowania. Rzecznik wskazał, iż skutkiem tego podobieństwa może być kierowanie dzieci, które są lub powinny zostać objęte pieczą zastępczą do ośrodków działających na podstawie ustawy o systemie oświaty. Jak wynika z doniesień prasowych, taki przypadek miał miejsce w Specjalnym Ośrodku Wychowawczym w Zabrze. Do ośrodka tego trafiały dzieci, które powinny być objęte pieczą zastępczą. **Jak już wspomniano, ośrodki szkolno-wychowawcze nie podlegają pełnej kontroli pod kątem wywiązywania się z funkcji opiekuńczych.**

Jak wynika z **oceny funkcjonowania specjalnych ośrodków wychowawczych (SOW), przeprowadzonej na wniosek Ministra Edukacji Narodowej, „do SOW były kierowane dzieci posiadające postanowienie sądu o umieszczeniu w pieczy zastępczej, zatem realizowały działania niezwiązane z zadaniami oświatowymi”** (pismo Pana Tadeusza Sławeckiego, Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej z dnia 7 lipca 2015 r.). Podkreślono, iż zadaniem SOW-ów nie jest zastępowanie dziecku rodziny i środowiska rodzinnego i w związku z tym nie są przystosowane do spełniania tego celu.

Rzecznik otrzymał również informację, iż Minister Edukacji Narodowej skierował do Pana Ministra wystąpienie (pismo nr DZSE-WSPE.5081.1.2014.16.KT z dnia 9 kwietnia 2015 r.), w którym wskazano na **konieczność podjęcia pilnych działań mających na celu prawidłowe wykonanie postanowień sądów rodzinnych o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej**. Rzecznik został poinformowany, że Minister Pracy i Polityki Społecznej wystąpił do wojewodów o niezwłoczne przekazanie powiatom objętym zakresem działania

danego wojewody informacji o konieczności prawidłowego wykonywania orzeczeń sądów o umieszczaniu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz o objęcie kontrolą realizacji tego zadania przez powiaty.

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1648 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o przedstawienie stanowiska w powyższej sprawie oraz o opisanie działań, jakie Pan Minister podjął w celu prawidłowego wykonywania orzeczeń sądów rodzinnych o umieszczaniu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Załącznik 4

Podpis na oryginale